

הסיכום והניתוח ממערכי השיעור לשירת המאה ה-20

כתב וערך: המורה אלי פררה

כל שושנה / זלדה (*פנאי)

כל שושנה היא אי
של השלום המבטח,
השלום הנצחי.
בכל שושנה מתגוררת
צפור ספירית
ששמה "וכתתי".
ונדמה
כה קרוב
אור השושנה,
כה קרוב
ניחוחה,
כה קרוב
שקט העלים,
כה קרוב אותו אי –
קח סיכה
ונחצה את ים האש.

בית א': השיר "כל שושנה" של זלדה מביע את אחד הביטויים העדינים והמרגשים לכמיהה לשלום שבשירה המודרנית. היופי בשיר שלפנינו הוא השילוב שעושה זלדה בין ביטויי הכמיהה הזאת לשלום לבין השאלות מעולם הנשי והרקע הדתי שלה. ובכך מה הם הביטויים המבטאים את עולם האישה בשיר:

א. **שושנה**; השושנה הוא שם נקבי, שם של בת, של אישה, אבל לא רק. היא ביטוי והדמיה לאישה יפה, משיר השירים פרק ב' 2: אנו מכירים את הפסוק: "בְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַזֹּזִים כִּן רֵעִיתִי בֵּין הַבָּנוֹת" בביטוי זה בלבד אנו רואים את השילוב בים עולם האישה לרקע הדתי של זלדה. היא האישה כמו **כל שושנה-אישה** היא "אי של השלום המבטח". זהו אולי ניסוח פמיניסטי עז-ביטוי; שהגבר עושה את המלחמות ואילו האישה ויופיה מבטיחים אי של השלום. השלום הנצחי, כדברי השיר. או אפשר גם כפשוטו: כל שושנה, כל פרח מסמל יופי, שקט ואהבה, **כל שושנה** היא היפוכה של מלחמה. ואם נקשר זאת לשיר השירים, השם שושנה הוא גם ביטוי של אהבה.

ב. **ציפור ספירית**; הציפור הספירית היא מטפורה ל"ציפור" המבשרת את השלום – היונה, למרות שהיונה אינה מכונה ציפור, היא סוג של עוף המסמלת את השלום בגלל הספור המקראי של תיבת נוח. הוא שולח את היונה לראות הקלו המים והיא חוזרת לעת ערב "וַיָּהֲגָה עֲלֶיהָ-זַיִת טָרֶף בְּפִיהָ". (בראשית ח' 11)

הנה כי כן, גם כאן ניתן לראות את השילוב הזה בין עולם האישה לרקע הדתי. הציפור-יונה המביאה טרף לביתה ובזה גם מסמלת את הכמיהה לשקט, לשלווה שלאחר "המבול", שלאחר כל המלחמות. היא מבשרת את השלום לעד. כך הרי הבטיח האל בברית שכרת עם נוח, שלאחר המבול שלא יוסיף לשחת את הארץ. ישרור שקט ושלום עלי-אדמות.

בית ב': "בְּכָל שׁוֹשַׁנָּה מִתְגוֹרֶרֶת צִפּוֹר סַפִּירִית". ספיר היא אבן טובה ויקרה. אחת מאבני החושן של אהרון הכהן. (שמות פרק כ"ח 18) וצבעה כחול. ידועה לנו גם ציפור בשם "כָּחַל" ציפור קטנה הנוודת ומגיעה גם לא"י בנדודיה. צבעה של הכחל – כחול. כאותה אבן ספיר. גם לציפור הספירית יש ארמז מהמקורות. "בְּעֵינֵי עֵשֶׂת שֵׁן מַעֲלֶפֶת סַפִּירִים" שיר השירים ה'.

ומישעיהו פרק נ"ד 11 "הנה אנכי מרביץ בפיך אבני ויסדתיך בספירים". אחד מפרקי הנחמה הידועים של הנביא, המבשר את בוא הגאולה ושלוש יהיה בארץ. הדוברת מוסיפה לציפור הספירית כינוי מודגש! שמה של הציפור הוא "וכתתו" שוב ביטוי מקראי באחד מפרקי הנחמה של ישעיהו: "וכתתו זורבותם לאתים, וזנייתותיהם למזבות" פרק ב' 4 ומה שמודגש בפסוק הזה הוא ההמשך: "לא-ישא גוי אל-גוי זורב, ולא-ילמדו עוד מלזומה." לכן נבין גם את המירכאות ששמה המשוררת סביב המילה "וכתתו" לשם הדגשה ותמרור. ובכל שושנה מתגוררת צפור אשר שמה גם "וכתתו". אות וסמל לסיום המלחמות. זלדה לא הייתה נזקקת לשבץ בתוך השיר את כל הפסוק מישעיהו. התיבה "וכתתו" היא התמרור שכולם מכירים ויודעים לצטט, כאילו והיא אומרת ברמיזה: "ואידך זיל גמור" – מכאן צא ולמד ותבין את המשמעות והכוונה.

בית ג': בבית זה נמצא נימה של אכזבה. אותה שושנה-שלוש שאנו כה כמהים אליהם, הם כה קרובים שניתן כמעט להגיע אליהם. נדמה כאילו ורק צריך לקחת סירה ולחצות את ים-האש והנה השושנה מושגת, השלוש בידנו רק אם נעבור אותו. ארבע פעמים נאמר הביטוי "כה קרוב" הוא, ובכל פעם בהשאלה אחרת לקרבת השלוש: **כה קרוב** אור השושנה; **כה קרוב** ניחוחה; **כה קרוב** שקט העלים; **כה קרוב** אותו אי – כל מטפורה במשמעות של סמלי השלוש, של השלווה והרוגע: **אור, ניחוח, שקט ואי** בודד שם ניתן לספוג את השלוש להתרווח ולהנות ממנו. כדי להגיע לאי הזה, הרחק מההמולה של המלחמה הגועשת, צריך לשוט ולהגיע אליו. לעבור את ים האש. שוב בכפל משמעות. ארמז מספר דניאל פרק ז' 10: "נהר די-נור נגד ונפק מן-קדמוהי". כפל המשמעות א. כל מה שנרצה להשיג, מטרה או הגשמתו של כל רעיון, יש מכשולים בדרך ההשגה, וצריך לעבור בנהר האש ("נהר די-נור") כדי להגיע אליו, וכמעט לא ניתן לעשות זאת. לכן נאמר באירוניה: "קח סיכה ונחצה את ים האש..." נראה אותך מצליח לעשות את הבלתי-אפשרי. כי זהו אותו נהר-אש המסמל מכשול שאין סיכוי לעבור אותו ולהגיע אל היעד, כל יעד; השלוש או דבר אחר. ב. המשמעות השנייה היא לגבי השלוש הנכסף הבלתי מושג. אותו אי של שלום. לקחת סירה ולחצות את נהר-האש, כאשר במקרה הזה, נהר האש הוא סמלי, זהו נהר של דם ואש, שמלחמות "זורמות" בו ללא הפסק. והסיכויים להשיג את השלוש הנכסף כל-כך מועטים. בגלל המלחמות ומכאן נשמע בסיומת של השיר אותה נימת אכזבה שדברנו עליה קודם. ההשאלות בהן משתמשת הדוברת להדגשת הקרבה של השלוש הבלתי מושג לקוחים מאסוציאציות חיוביות: **אור, ניחוח** (ריח ניחוח, כריח הבושם) **שקט ואי מבודד**.

דרכי העיצוב:

- א. כותרת השיר: לא שושנה בודדה, אלא "כל שושנה", היא סמל, שיש בה ריח, אור שקט ואהבה. זהו שמה של בת. מעין אמירה שבכל בת ואישה טמון יסוד השלוש והאהבה.
- ב. הארמזים המקראיים משיה"ש ומספרי שמות, ישעיהו ודניאל, הקושרים את נושא השיר לתודעה הנשית והדתית ולמוסר היהודי של המשוררת: השגת השלוש כמטרת-חיים. האישה כסמל השלוש והאהבה.
- ג. **ארבעה** ביטויים המדגישים את ההדמיה כי **כה קרוב** הוא השלוש. ובכל פעם בהשאלה אחרת ובדימוי אחר של תמונה ציורית מטפורית: **האור, הניחוח, שקט העלים והאי המבודד**. כה שקט עד כי ניתן לשמוע את רחש העלים.
- ד. ביטוי ונימה של **אכזבה**, כי לא ניתן, או סיכוי קלוש לחצות את ים-האש ולהגיע אל אי-השלוש.